

Ю.М. Войтенко

Європейський університет Уманська філія

Методологічні основи накопичувального страхування

Стаття присвячена роз'ясненню методологічних основ накопичувального страхування. Розглянуто резерви страхових компаній по страхуванню життя, передумови формування накопичувального страхування життя в Україні.

The article is devoted elucidation of methodological bases of story insurance. Backlogs of insurance companies on insurance of life are considered, preconditions of forming of story insurance of life in Ukraine.

Страхові компанії відіграють велику роль у стимулюванні господарської активності учасників ринкової сфери, яка створює конкурентне середовище, що викликає потужну психологічну мотивацію їхньої економічної діяльності. З цієї позиції, у вітчизняній практиці, страхування розглядається, як форма фінансового посередництва, яке полягає у формуванні та цільовому використанні спеціальних грошових фондів.

Невідкладні внутрішні потреби в організації системи економічного захисту виробничих формувань і населення від багатомільярдних втрат, зумовлених ризиковими ситуаціями, поступове входження України до системи світових господарських структур, що функціонують в умовах розвинутих страхових відносин, вимагають опрацювання та реалізації стратегії розвитку страхування[1, с. 3]. Безпосередньо це стосується і накопичувального страхування життя, як відокремленої галузі добровільного страхування.

Тому, постало завдання, відобразити методологічні основи накопичувального страхування життя, як основного джерела забезпечення страхового захисту населення.

Для забезпечення функціонування страхових продуктів потрібно створити надійність страхових компаній. Розглянемо механізм забезпечення надійності страхової компанії.

Головними вимогами до страхової компанії, як фінансового партнера є надійність і прибутковість. Тому Закон про страхування встановлює особливі

вимоги до надійності страхових компаній і при цьому не обмежує її у виборі інвестиційної стратегії.

Згідно ст. 30 Закону про страхування, для забезпечення платоспроможності страховики зобов'язані:

- забезпечити наявність сплаченого статутного фонду і наявність гарантійного фонду;
- створити страхові резерви, достатні для майбутніх виплат страхових сум;
- забезпечити перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності.

Згідно цієї ж статті, мінімальна величина статутного фонду страхової компанії, що здійснює довгострокове страхування життя, складає 1,5 млн. євро. Гарантійний фонд включає додатковий і резервний капітал страхової організації, а також нерозподілений прибуток. (ст. 30 Закону про страхування).

Основним показником платоспроможності є величина страхових резервів. Схема будови складу страхових резервів по страхуванню життя представлена на рисунку 1.

Розрахунок математичних резервів здійснюється окремо за кожним діючим на звітну дату договором з урахуванням темпів зростання інфляції. Загальна величина математичного резерву рівна сумі резервів, розрахованих окремо за кожним договором.

Розрахунок резерву нетто-премії здійснюється проспективно — як різниця між актуарною вартістю потоку майбутніх страхових виплат (без урахування бонусів) і актуарною вартістю потоку майбутніх страхових нетто-премій. А актуарна вартість потоку платежів (страхових внесків, страхових виплат) на визначену дату — це, математичне очікування вартості потоку на цю дату.

Рис 1. Схема будови складу страхових резервів по страхуванню життя

У випадку якщо особливості окремих видів договорів (окремих страхових ризиків, передбачених в договорі) не можуть бути повною мірою враховані проспективно, розрахунок резерву нетто-премії за такими договорами (ризиками) може здійснюватися ретроспективно — на підставі інформації про одержані страхові внески (премії) і здійснені страхові виплати.

Наприклад, якщо очікувані наступного року, страхові виплати без урахування бонусів складають 20 000 грн., а очікувані премії за той же період — 75000 грн., то резерв нетто-премії складе:

$$75000 - 20\,000 = 55\,000 \text{ грн.}$$

Розрахунок резерву витрат на ведення справи здійснюється проспективно — як різниця між актуарною вартістю потоку майбутніх витрат страховика по забезпеченню виконання зобов'язань за договором після закінчення терміну сплати страхових внесків і актуарною вартістю потоку наступних надходжень тієї частини бруто-премії, яка йде на покриття майбутніх витрат.

Наприклад, якщо майбутні витрати по забезпеченню виконання зобов'язань складають 5000 грн., а наступні надходження на покриття майбутніх витрат — 15000 грн., то резерв витрат на ведення справи складе:

$$15000 - 5000 = 10000 \text{ грн.}$$

Резерв бонусів є оцінкою додаткових зобов'язань страховика, які виникають при збільшенні розмірів страхових сум і (або) страхових виплат за наслідками одержаного інвестиційного доходу і по інших фінансових результатах діяльності страховика (участь в прибутках страховика). Резерв бонусів розраховується як актуарна вартість додаткових виплат страховика.

Страховик одночасно з розрахунком страхових резервів за кожним договором на певну дату оцінює об'єм страхових зобов'язань перестраховальника на базисі розрахунку резерву.

Викупна сума на яку-небудь дату не повинна перевищувати математичного резерву на цю дату. Розмір викупної суми залежить від терміну дії договору і розраховується згідно методики, яка є невід'ємною частиною правил страхування життя.

Резерв заявлених, але не врегульованих збитків є оцінкою грошових зобов'язань страховика щодо страхових випадків, які мали місце в звітному або звітних періодах, передуючих йому, але не були виконані або виконані не повністю на звітну дату.

Величина резерву заявлених, але не врегульованих збитків визначається в сумарному розмірі не сплачених на звітну дату грошових сум, які повинні бути виплачені:

а) у зв'язку із страховими випадками, про факт настання яких заявлено страховику у встановленому законодавством і договором порядку;

б) при настанні термінів здійснення виплат аннуїтету, по яких згідно з умовами договору не потрібна заява на виплату;

в) у зв'язку з достроковим припиненням дії договору або із змінами умов договору.

Так, на 1 січня 2005 року в страховій компанії було заявлено про страхові випадки, що відбулися, але не виплачені нею грошові суми у розмірі 3000 грн. У зв'язку з достроковим припиненням дії договору не сплачені 5000 грн.

У такому разі резерв заявлених, але не врегульованих збитків складе:

$$3000 + 5000 = 8000 \text{ грн.}$$

Резерв збитків, які виникли, але не заявлені, є оцінкою грошових зобов'язань страховика по ризиках нещасного випадку і (або) хвороби щодо страхових випадків, які могли відбутися в звітному або звітних періодах, передуючих йому, але не були заявлені на звітну дату. Оцінка резерву збитків, які виникли, але не заявлені, здійснюється актуарними методами.

Загальна величина резерву, належних виплат страхових сум рівна сумі відмічених резервів.

Засоби резервів по страхуванню життя не є власністю страховика і повинні бути відокремлені від його іншого майна. Страховик зобов'язаний враховувати засоби резервів по страхуванню життя на окремому балансі і вести їх окремий облік. Засоби резервів по страхуванню життя не можуть використовуватися страховиком для погашення будь-яких зобов'язань, окрім відповідних прийнятим зобов'язанням за договорами страхування життя, не можуть бути включені в ліквідаційну масу у разі банкрутства страховика або його ліквідації з іншої причини і підлягають передачі іншому страховику з відома страхувальника і застрахованої особи або підлягають передачі застрахованій особі (ст. 31 Закону про страхування).

Страховики, у яких страхова сума по окремому об'єкту страхування перевищує 10% суми сплаченого статутного фонду і сформованих вільних резервів та страхових резервів, зобов'язані укласти договір перестраховання.

Засоби страхових резервів повинні розміщуватися з урахуванням безпеки, прибутковості, ліквідності, диверсифікації і повинні бути представлені активами наступних категорій:

- грошові кошти на розрахунковому рахунку;
- банківські внески (депозити);
- валютні вклади відповідно до валюти страхування;
- нерухоме майно;
- акції, облігації;
- цінні папери, що емітуються державою;
- права та вимоги до перестраховальників;

- інвестиції в економіку України по напрямках, визначених КМУ;

- банківські метали;

- кредити страхувальникам-громадянам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту і під заставу викупної суми. В цьому випадку кредит не може бути виданий раніше, ніж через один рік після вступу у силу договору страхування, і на термін, що перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування;

- готівка в касі в об'ємах лімітів залишків каси, встановлених НБУ.

Існують наступні методи страхових виплат, які визначаються на моменти виплати:

- Негайна одноразова страхова виплата;

- Виплата страхової суми частинами в певні терміни;

- Виплата страхової суми певними частинами;

- Виплата у формі довічного аннуїтету;

- Виплата у формі довічного аннуїтету, гарантованого на певний термін;

- Виплата у формі довічного аннуїтету, який може бути переданий вигодонабувачу у розмірі 60%.

Прийняття у 2003 році законів України про "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" та "Про недержавне пенсійне забезпечення" практично ознаменувало початок реформи в пенсійній системі України. Нині кожен з нас мусить сам турбуватися про своє фінансове забезпечення у похилому віці, оскільки законодавчо Україна перейшла від системи пенсійного забезпечення до системи пенсійного страхування. Згідно Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" система пенсійного забезпечення складається з трьох рівнів.

Перший рівень - солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі солідарна система), що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом.

Другий рівень - накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі - накопичувальна система пенсійного страхування), що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень - система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні складають систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні складають систему накопичувального пенсійного забезпечення.

Для окремих категорій громадян законами України можуть встановлюватися умови, норми і порядок їх пенсійного забезпечення, відмінні від загальнообов'язкового державного пенсійного страхування і недержавного пенсійного забезпечення.

Громадяни України можуть бути учасниками та отримувати пенсійні виплати одночасно з різних рівнів системи пенсійного забезпечення в Україні. Обов'язковість участі або обмеження щодо участі громадян у відповідних рівнях системи пенсійного забезпечення в Україні та отримання пенсійних виплат встановлюються законами з питань пенсійного забезпечення.

Питання участі іноземців і осіб без громадянства в системі пенсійного забезпечення в Україні та участі громадян України в іноземних пенсійних системах регулюються відповідно цим Законом, іншими законами з питань пенсійного забезпечення та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України[2.].

На перший та другий рівень вплив працівника здійснюється опосередковано, залежно від його трудового стажу та розмірів заробітної плати. Третій рівень дає змогу роботодавцю та самому працівнику самостійно потурбуватися про розмір своєї додаткової недержавної пенсії.

Закон, що регулює взаємовідносини суб'єктів третього рівня ("Про недержавне пенсійне забезпечення"), вступив у дію з 01.01.2004. Згідно з цим Законом додаткове недержавне пенсійне забезпечення може здійснюватися недержавними пенсійними фондами, страховими компаніями із страхування життя, банківськими установами.

Наприклад, Компанія "АСКА-Життя" створена в Києві 1996 року, і пропонує на страховому ринку України такі продукти, як "Універсальна програма накопичення", "Студентський поліс", "Пенсійне страхування" та ін[4.].

Одними з провідних страхових компаній України є також "Граве Україна", "АЛКО АІГ Життя Україна", ЗАТ "Страхова Компанія "ТАС".

1997 року було створено ЗАТ "Недержавний пенсійний фонд Київенерго" (Фонд), який здійснював виплати додаткових пенсій пенсіонерам Компанії. За період діяльності Фонд виплатив додаткові недержавні пенсії загальною сумою понад 5 мільйонів гривень більш ніж 1400 пенсіонерам енергетичної галузі. Однак згідно з новим Законом Фонд не може продовжувати виконання своїх функцій[3.].

За офіційними даними, нині поліси зі страхування життя має менш ніж 1% населення, а надходження від страхування життя за перше півріччя 2002 року становили близько 10 млн. грн., тобто менш ніж 20 коп. на одну застраховану особу. Відповідно й шахрайство у цій сфері не має особливого розмаху, адекватного зарубіжним країнам. Але така ситуація відбиває лише теперішній стан. На нашу думку, у майбутньому з підвищенням платоспроможності основної частини населення, створенням середнього класу та отриманням доходів олігархів, ситуація може змінитися, наблизившись до розвинених держав світу. Тоді будуть і нові для вітчизняних страховиків та страхувальників

вияви шахрайств у сфері медичного страхування, добровільного особистого страхування.

Отже, методологічні основи страхування життя є фундаментальною складовою формування системи захисту населення. Накопичувальне страхування є джерелом збагачення капіталу компанії і забезпечує основний напрям її дохідності.

У ринкових умовах господарювання страхові компанії через реалізацію механізму накопичувального страхування мобілізують значний страховий капітал, який є одним з джерел інвестицій у країні й надає можливості компаніям одержати додаткові прибутки, а населенню – впевненість у завтрашньому дні.

Література:

1. Законодавство України про страхування: Збірник нормативних актів / за редакцією П.Д. Біленчука, О.Ф. Філонюка, І.В. Яковенка. – Київ: Атака, 1999. – 464 с.
2. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 09.07.2003 №1058-IV.
3. Салій М. Додаткова недержавна пенсія // www.me-press.kiev.ua. – 2004. – №6(76).
4. Страхова компанія "Аска-Життя" // www.aska-life.com.ua.